АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДИ НА ДНІПРЕЛЬСТАНІ

Як тільки уряд СРСР вирішив будувати велетенську гідроелектростанцію на Дніпрі нижче порогів, Укрнаука НКО України почала вживати заходів до того, щоб дослідити з археологічного боку всю територію, яка заллється повіддю Дніпрельстану, та вивчити з економічного й етнографічного боку людність, що буде виселена з берегів Дніпра в степи з тої ж причини.

„Поле поховань". Кістяк з реманентом. Розкопування П. А. Козаря

Вже під кінець року 1925 НКО пропонує відомому знавцеві нижньої Надніпрянщини академікові Д. І. Яворницькому організувати спеціяльну археологічно-ентографічну експедицію, яка б стала до роботи при першій змозі.

Весною року 1927 Наркомосом дано на попередні роботи експедиції щось коло 2 тис. карб. На ті кошти експедиція виїхала Дніпром на територію між Дніпропетровськими с. Кічкасом та на острови і виявила велику кількість археологічних пам'яток, які конче треба було дослідити, бо згодом їх буде залито водою.

На самому Дніпрельстані весною року 1927 за планом будівництва йшли спішні грабарські роботи.

Для потреб будівництва треба було провести цілу сітку залізничних колій, зносити бугри та засипати яри.

На території будівництва знаходилась сила археологічних пам'яток, вони всі руйнувалися грабарськими лопатами. Підчас приїзду експедиції на Дніпрельст (травень 1927 року) грабарі якраз руйнували ски сарматський та інші могильники, та землянки неві мого стародавнього селища на правому березі Дніпр Щоб дати уявлення про хуткість знищування мог досить сказати, що одну з могил коло тартаку граб розвезли за 4-5 днів, тоді як наука потребувал досліджувати її протягом 1½ місяців.

Коштів на систематичні досліди в розпорядже експедиції не було. Та й не можна було дослід вати систематично там, де кипіла будівельна робо Єдиним виходом було поставити до грабарів науко підготовлених людей, щоб ці люди забирали ре фіксуючи звідки їх взято.

На клопотання експедиції, зокрема акад. Д. І. Яво ницького, Дніпропетровський ОВК асигнував 10 карб. На ці кошти були запрошені фахівці археоло

Наявність 4-5 осіб при грабарях дала хороші н слідки. Зібрано було багато матеріялів, зруйнова пам'ятників.

Восени 1927 р. Укрнаука асигнує на цю спр досить солідні кошти (15.000 карб.), стільки ж Комітет сприяння Дніпрельстанові при РНК УС затверджується склад науково-археологічної експе ції, що працює донині не тільки на території буд ництва, але й по місцевості, що буде залита водо

Склад Науково-археологічної експедиції: сидять, зліва направо, археол П. А. Козар, М. О. Міллер, академік Д. І. Яворницький, А. В. Доб вільський, В. А. Грінченко. Стоять: фотограф Е. О. Федорович, асист І. Ю. Потапов, кресляр В. С. Соляник, асистенти К. С. Пасько і П. А. Ков

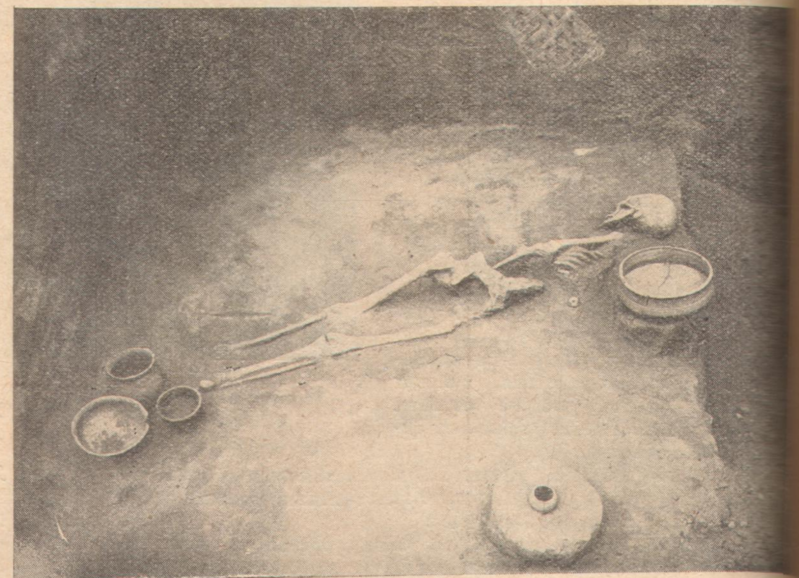

Кістяк з посудом

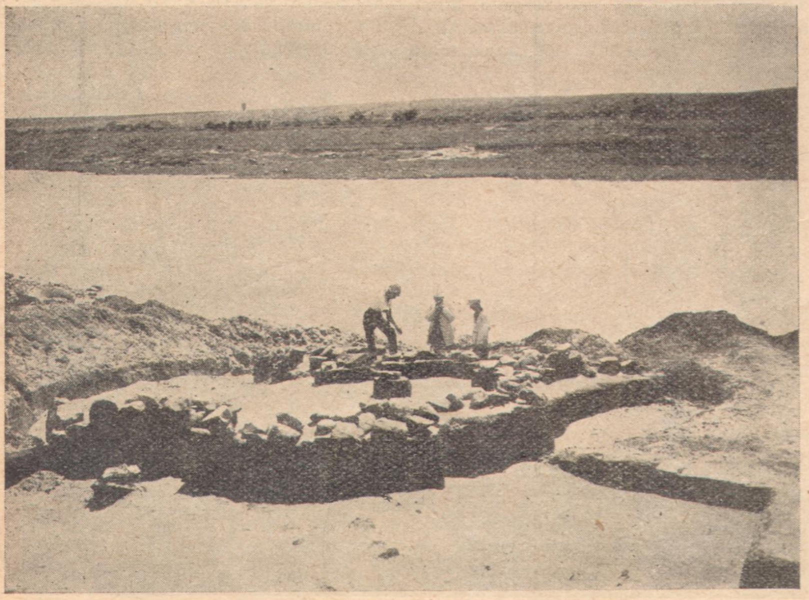

Кам'яне спорудження на острові Тавілжаному. Розкопування археолога П. І. Смолічева

Процес розкопувань на острові Виноградному (Лантухівському).
Розкопування археолога А. В. Добровільського

В практиці організації археологічних досліджень це є безпрецедентний випадок. Не дарма ж Головнаука РСФРР за нашим прикладом утворила таку експедицію при будівництві каналу Волго-Дон і інш. Протягом 3-хрічної праці комісія набрала силу такого цінного матеріялу (понад 50 тис. речей), що рівного жоден музей СРСР не має.

За цей час досліджено понад 150 могил, коло 40 землянок, 2 селища на правому й лівому берегах коло с. Кічкасу, неолітичні стації на скелі „Середній слід“ і на „Дурній скелі“, кам'яні споруджения на острові Велика Хортиця, у врочищі „Сагайдачне“ і на острові Тавілжаному.

Неолітичні стації (селища двох-трьох тисяч років до нашої доби) дослідженно в урочищі „Собачки“ коло с. Привільного, Хорт. р. Запор. окр. та інші.

Коло с. Привільного досліджено один скито-сарматський могильник на правому і оторкський на лівому березі Дніпра й досліджено „поле похоронних урн“, так званої римської провінціяльної культури (III-IУ ст. н. д.).

Всі досліджені пам'ятки доповнюють, або дають зовсім нові матеріяли для історії життя людства в доісторичні часи в нашому краєві.

Найцінніші з досліджених пам'яток це—пам'ятки і стація-майстерня на о. Перуна, стація на о. Лантухівському з характерною для неї кістяною індустрією та „поле похоронних урн“ в с. Привільному.

На жаль досліди перших двох пам'яток за браком коштів цього року припинено і тому тяжко зараз певно сказати, до якої доби належить стація-майстерня о. Перуна. Зібрані матеріяли одні археологічні експедиції відносять до переходової доби од неоліту до бронзи, другі до доби неоліту. Це питання остаточно буде вирішено після закінчення дослідів. У всякому разі, мусимо зауважити, що ця стація надзвичайно багата й цінна так різноманітними орнаментами на фрагментах посуду, як і кількістю їх.

Друга стація на о. Лантухівському надзвичайно багата виробами з кісток, тоді як по інших досліджених стаціях зібрано переважно кремінні вироби.

Нарешті „поле похоронних урн“. Воно дало надзвичайну кількість речей. Виявлено багато посуду (по 5-6 шт. у кожній могилі) дуже хорошого виробу, багато бронзових і срібних фігур (шпильок), янтарних, шкляних, мастикових підвісок, багато бусів шкляних, каменя сердоліка 14-16 гранів і сила прикрас. Виявлено також чимало урн з перепаленими людськими кістками, багато різних речей вжитку, особливо прикрас жіночих.

Взагалі археологічна експедиція по дослідженню району Дніпрельстану дала надзвичайно багаті, по кількості знайдених речей та відкопаних поховань, наслідки.

Всього розкопування дали понад 9 тисяч штук різного посуду (дещо з багатою художньою орнаментикою), дрібних бронзових речей пам'яток неолітичної доби, скито-сарматських часів, римської матеріяльної культури.

Всі ці знахідки буде розташовано по музеях—і в першу чергу в музеї Дніпропетровська.

Околишнє селянство спочатку ставилося до експедиції з недовір'ям, гадаючи, що археологи „шукають скарбів“, нині селяне уважно слухають лекції археологів по сельбудинках.

Не минають експедицію й десятки робітничих екскурсій, що проїздять на Дніпрельстан, заїжджаючи подивитися на археологічні роботи. Ще багато лишилося праці. Для успішного закінчення експедиції потрібна енергія дослідників та підтримка відповідних організацій і всього радянського суспільства нашого союзу

Павло Козар

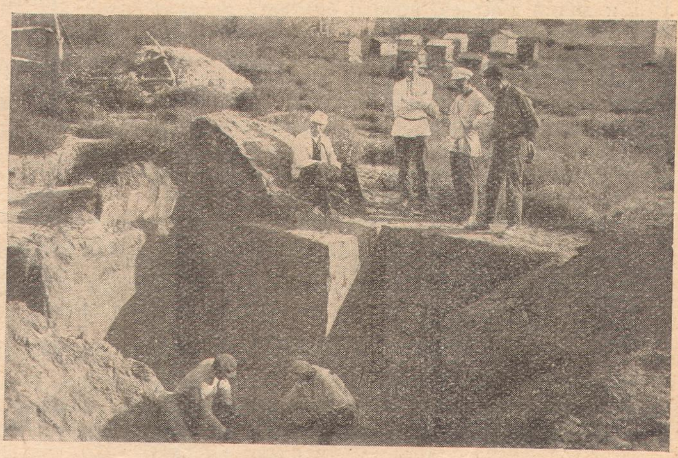

Момент очистки поховання з реманентом „на полях поховань“.
Розкопування П. А. Козаря

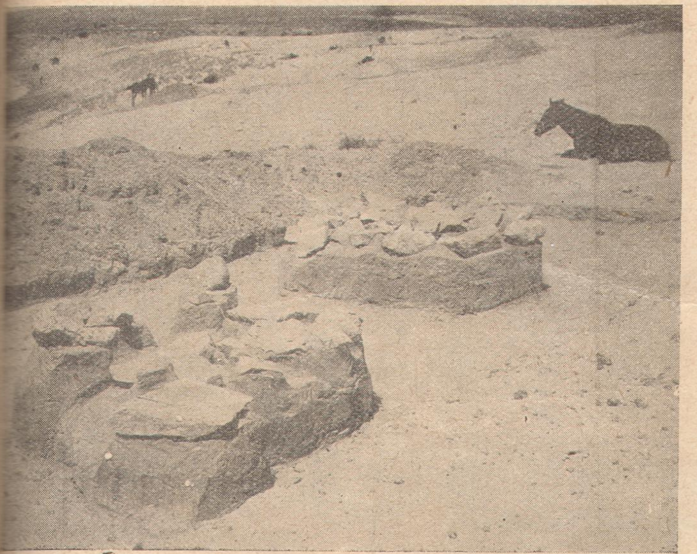

Каміння над похованням на острові Тавілжаному
Розкопування П. І. Смолічева

„Поле поховань“. Кістяк з реманентом.
Розкопування П. А. Козаря